

VÖRGUSTIKE MÕJUD PALGATULUDE OSAKAALULE

Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast

Möödunud kahe aastakümne jooksul on ülemaailmse tendentsina vähenenud palkade ja töötasude osa sissetulekutes, nõndanimetatud palgatulude osakaal.¹ Vastavalt on tõusnud kapitalitulude osakaal. Seejuures tuleb meele pidada, et palgatulude osakaalu kohta käivad arvud sisaldavad ka palgatippe, muu hulgas tegevjuhtide omi, nii et kui need arvestusest välja võtta, kujuneksid arengud veelgi vastuolulisemateks.

Palgatulude langevat osakaalu seletatakse sageli kasvava tööpuudusega. Tööstusriikide puhul seostatakse seda esmajoones digiajastusse sisenemisega ja tehnilise progressiga teenuste osutamise protsessis. Seeläbi avanevad ettevõtete jaoks üha enam võimalused töö asendamiseks tootmisseadmetega ja töötajate hulga vähendamiseks, et lõpuks tööjõukulusid tervikuna langetada. Sama eesmärgi teenistuses on käitiste tootmisüksuste ümberpaigutused soodsamate kuludega välismaistes asukohtadesse (outsourcing). Suurenevad probleemid tööturgudel ja kasvav surve palgatulude osakaalule tulenevad kasvavast konkurentsist läveriikides, mistõttu sisemaal toodetud kaubad tõrjutakse kõrvale odavamate välismaiste kaupade pakkumise poolt. Põhimõtteliselt kujutab tööpuudus endast raskekaalulist komponenti palgatulude langeva osakaalu selgitamisel. Et lisaks sellele võiks tähendust omada ka tööturu reeglite liberaliseerimine, kuna seeläbi võiks ametiühingute jaoks muutuda keerukamaks palgatulude langevale osakaalule progresseeruvate palganõudmistega vastamine, ei ole võimalik konkreetselt tõestada.

Majandusteadlaste uurimisrühm² avalikustas palgatulude langeva osakaalu täiendava põhjuse USA majanduse ja kuni 1982. aastani tagasiulatuvate rahvaloenduste tulemuste mikrovalimi andmete ning rahvusvaheliste allikate ja dokumentide põhjal. Selle järgi on viimase kahe aastakümne jooksul olulisemate majandusharude ettevõtetel oma toodete pakkumisega ja turundusmeetmete eduka rakendamisega õnnestunud saavutada võrgustike mõju³, mille kaudu nad suutsid tõmmata endale üha

¹ See käib muu hulgas ka Saksamaa Liitvabariigi kohta, kus palgatulude osakaal – jättes kõrvale kerged kõikumised vahepealsetel aastatel – on langenud 72,9 protsendilt 1993. aastal 68,2 protsendile aastatel 2013/2015. [Statista, Volkswirtschaftliche Gesamtrechnung, Hamburg (jt) 2017, lk 57 jj.]

² Christina Patterson / David Autor / John Van Reenen [Massachusetts Institute of Technology (IT)] / David Dorn [Universität Zürich] / Lawrence Katz [Harvard University]: *The Fall of the Labor Share and the Rise of Superstar Firms*, NBER Working Paper No. 23396, avaldatud mais 2017, NBER Programm(e): LS PR.

³ Taolised võrgustike mõjud (võrgustike välismõjud) seisnevad selles, et mingist tootest saadav kasu on selle kauba nõudleja puhul seda kõrgem, mida tugevam on antud toote vastukaja turul ning seega mida suurem on seda toodet kasutavate majandussubjektide hulk. See kehtib nii ettevõtjate kohta, kes kavatsevad vastavalt tööjaotusele rakendada toodet tootmisprotsessis koostöös teiste tootjatega; see kehtib aga ka tarbijate kohta, kes tunnetavad mingist kaubast saadavat kasu sedavõrd kõrgemana – ilma sellest alati teadlik olemata –, mida suurem on seda kaup kasutavate inimeste hulk. — Teisest küljest võimaldavad suured võrgustike mõjud nende toodete pakkujatel (niinimetatud võrgustike omanikel) kujundada oma pakkumised hinnapoliitiliselt tulusateks.

suuremaid turuosi ja rajada domineerivaid turupositsioone. Digiajastusse sisenemisel, nõndanimetatud tööstuslikus revolutsioonis⁴, ning edasiminekul üksteisega üha tugevamini võrgustatud majandusüksustega kehtib see eriti silmatorkaval moel taoliste „internetigigantide“ kohta⁵, nagu on Apple, Alphabet (Google), Microsoft, Amazon ja Facebook, mis saavutavad äärmiselt kõrge kasumi iga töökoha kohta. Aga ka teistes majandusvaldkondades esineb võrgustike taoliste välismõjude tõttu käibeosade suurenemist ja turgude tipp-positsioonide puhul tugevalt kasvanud kasumeid niinimetatud superstaaridest ettevõtete puhul.

Suurenevad kontsentreerumised turgudel kutsuvad asjaomastes majandusharudes esile palgatulude osakaalu langemise. Uurijate rühm seletab seda asjaoluga, et ettevõtted, mille puhul palgakulude osakaal kogukuludes on suhteliselt väike, suurendavad oma turuosi selgesti tugevamalt, samas kui palgatulude kõrgema osakaaluga ettevõtted on oma tähtsust kaotamas. Neid progresseeruvaid arenguid on uurimuraportis tunnustatud palgatulude langeva osakaalu täiendava põhjusena.

Selle vastu võiks tõsta vastuväitena esile, et majandusharudes ja ettevõtetes, kus iga töökoha kohta saavutatakse keskmisest kõrgemat tulu, makstakse vastavalt kogemustele ka keskmisest kõrgemaid palku. Tõepoolest: see toimib vastupidiselt eelnevalt kirjeldatud, palgatulude osakaalu langetatavatele tendentsidele.

Tsiteeritud uurimisraportis nendivad autorid siiski, et need turgusid domineerivad ettevõtted tellivad töömahukamates tootmisvaldkondades üha rohkem allhanget ette-lülitatud tarnijafirmadelt. Samuti saavad töövõtulepingute kaudu kooperatiivselt seotud ettevõtted tellimusi palgakulude poolest mahukate eeltoodete valmistamiseks või võetakse ajutiselt tööle tööjõuvahendusfirmade poolt pakutavaid niinimetatud rendi-töötajaid. Kasumist tulenevad palga lisatasud jäävad seega suures osas piiratuks nende superstaaridest ettevõtete tuumiktööjõu kitsa ringiga, nii et taolistel palga lisatasudel sama hästi kui pole kompenseerivat mõju palgatulude osakaalu arengule.

Langevale palgatulude osakaalule ja kasvava ebavõrdsuse trendile sissetulekute jagamisel ei tuleks riikides mõtlematult vastata tugevamalt progresseeruvalt jagunevate maksudega. Muidu kujuneb välja oht, et üleilmastuvas, üha rohkem võrgustunud maailmamajanduses lahkuvad riskikapital ja kõrge kvalifikatsiooniga tööjõud riigist ning rakendavad oma innovatsioonipotentsiaali ja tootlikkust välismaal. Seetõttu läheks maksusid kehtestava riigi jaoks kaotsi oluline kasvupotentsiaal.

Oktoober 2017

Manfred O. E. Hennies
Kiel / Warder
Saksamaa

Matti Raudjärv
Tallinn / Pirita-Kose ja Pärnu
Eesti

⁴ Kuidas seda revolutsiooni ajaloolises plaanis detailsemalt ka iganes märksõnadega Tööstus 2.0 või Tööstus 4.0 nimetada võiks. (Võrdle selle kohta: Hennies, M. O. E. / Raudjärv, M., Tööstus 4.0 – Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast. Väljaandes: Eesti majanduspoliitilised väitlused, Berliin / Tallinn 2015, lk 9–23).

⁵ Lühend: GAFA